

Отримано: 25 листопада 2016 р.

Прорецензовано: 02 грудня 2016 р.

Прийнято до друку: 08 грудня 2016 р.

Дубицький Я. П. Мінімізація ризиків від здійснення активних і пасивних операцій в ПАТ «Укресімбанк» / Я. П. Дубицький // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», грудень 2016. – № 3(31). – С. 114–119.

УДК: 336.711

JEL Classification: E 58

Дубицький Ярослав Петрович,
магістрант, Національний університет «Острозька академія»

МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ ВІД ЗДІЙСНЕННЯ АКТИВНИХ І ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ У ПАТ «УКРЕКСІМБАНК»

У статті запропоновано способи мінімізації ризиків від здійснення активних та пасивних операцій у ПАТ «Укресімбанк» із метою зниження ризику виникнення кризи ліквідності та платоспроможності банку. Акцентовано увагу та деталізовано такі способи мінімізації, як: лімітування та нормування, диверсифікацію, створення резервів, сек'юритизацію, трансфертне ціноутворення, зовнішнє страхування кредитів, посилення вимог щодо надання забезпечення.

Ключові слова: ризик, ліквідність, лімітування, нормування, резерви, трансфертне ціноутворення, диверсифікація.

Дубицкий Ярослав Петрович,
магістрант, Національний університет «Острозька академія»

МИНИМИЗАЦИЯ РИСКОВ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ АКТИВНЫХ И ПАССИВНЫХ ОПЕРАЦИЙ В ОАО «УКРЕКСИМБАНК»

В статье предложены способы минимизации рисков от осуществления активных и пассивных операций в ОАО «Укресімбанк» с целью снижения риска возникновения кризиса ликвидности и платежеспособности банка. Акцентируется внимание и детализировано такие способы минимизации, как: лимитирование и нормирование, диверсификацию, создание резервов, секьюритизации, трансфертное ценообразование, внешнее страхование кредитов, ужесточение требований по предоставлению обеспечения.

Ключевые слова: риск, ликвидность, лимитирование, нормирование, резервы, трансфертное ценообразование, диверсификация.

Yaroslav Dubitskyi,
a candidate for a Master's degree at The National University of Ostroh Academy

MINIMIZATION OF RISKS OF ACTIVE AND PASSIVE OPERATIONS IN JSC «UKREXIMBANK»

The article is suggested the ways to minimize the risks of active and passive operations in JSC «Ukreximbank» to reduce the risk of a liquidity crisis and bank solvency. The author's attention focused on particular ways to minimize risks, such as: limitation and normalization, diversification, creation of reserves, securitization, transfer pricing, insurance loans, the tightening of the requirements for the provision of security.

Key words: risk, liquidity, limitation, regulation, reserves, transfer pricing, diversification.

Постановка проблеми. Ліквідність банку залежить від політики управління активами і пасивами, а тому важливу роль відіграють активні і пасивні операції банку, у процесі здійснення яких виникають різноманітні ризики. Передумовами цьому є те, що банк, виступаючи фінансовим посередником, залучає та розміщує фінансові кошти від свого імені і за свій рахунок, оперуючи в основному не лише власними коштами, але й коштами клієнтів. Типовими ризиками здійснення активних і пасивних операцій є кредитні, депозитні, валютні, відсоткові та інвестиційні ризики. Мінімізація ризиків для банку є основним способом збереження ліквідності та платоспроможності, що в нинішніх складних економічних умовах набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковою основою для розв'язання поставленої проблеми є дослідження фахівців у сфері банківського менеджменту. Серед численних публікацій ми виокремили такі праці вітчизняних і зарубіжних учених: А. Берджера [1], Дж. Сороса [2], Дж. Сінкі [3], О. Фуксмана [4], Н. Хіміч [5]. Проблематика є достатньо розробленою в науковій літературі, проте ми пропонуємо виокремити конкретні шляхи для мінімізації ризиків у ПАТ «Укресімбанк», як об'єкта нашого дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення способів мінімізації ризиків від здійснення активних та пасивних операцій у ПАТ «Укресімбанк».

Виклад основного матеріалу. ПАТ «Укресімбанк» здійснює свою діяльність переважно в корпоративному секторі. Це означає, що спроможність банку вчасно відповідати за своїми зобов'язаннями та підтримувати ліквідність, що досягається через грамотне управління ризиками, є основним завданням для ПАТ «Укресімбанк». Дослідивши динаміку ГЕП – розривів активів та пасивів ПАТ «Укресімбанк» у 2013-2015 рр., що відображено в таблиці 1, можемо виявити певні тенденції. Протягом досліджуваного періоду в розривах активів та пасивів ПАТ «Укресімбанк» спостерігалася позитивна зміна у періоді до 31 дня – із дефіциту у 0,45% у 2013 році до профіциту у 8,18% у 2015 році. Наявність додатного ГЕПу в цьому часовому проміжку свідчить про високу миттєву ліквідність банку. Натомість у часових проміжках від 32 до 92 днів та від 93 до 365 днів спостерігалася нестача коштів. Так, дефіцит коштів термінами від 32 до 92 днів у 12,26% активів у 2013 році зменшився на 4,17% активів у 2014 році та 1,99% у 2015 році. Плаваючу динаміку демонструє ГЕП коштів від 93 до 365 днів, дефіцит яких у 2013 році складав 3,02%, у 2014 році – 19,49%, і 5,67% у 2015 році.

Таблиця 1

Динаміка ГЕП - розривів активів та пасивів ПАТ «Укресімбанк» у 2013-2015 рр.

Терміни	2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
до 31 дня	-419566	-0,45	12105599	9,80	11563341	8,18
від 32 до 92 днів	-11433289	-12,26	-5147853	-4,17	-2810003	-1,99
від 93 до 365 днів	-2814674	-3,02	-24073717	-19,49	-8016733	-5,67
понад 1 рік	14667529	15,73	17115971	13,86	-736605	-0,52

*Джерело: побудовано автором на основі [6].

Проведений аналіз розривів між активами і пасивами за термінами ПАТ «Укресімбанк» дає змогу сформулювати думку про високу миттєву ліквідність банку. Проте відзначаємо погіршення ліквідності банку в короткостроковому періоді (до року). Таким чином, для того щоб попередити можливу кризу ліквідності, розробимо ряд пропозицій щодо можливих способів мінімізації ризиків ПАТ «Укресімбанк».

Враховуючи, що найбільш прибутковою, проте й найбільш ризикованою, є кредитна діяльність, яка крім того напряму впливає на ліквідність фінансової установи. Важливим напрямом зменшення ризиків від здійснення активних і пасивних операцій ПАТ «Укресімбанк» є мінімізація кредитних ризиків. Під час здійснення кредитної діяльності ПАТ «Укресімбанк» може застосовувати зовнішні і внутрішні інструменти мінімізації кредитного ризику, які відображено на рисунку 1.

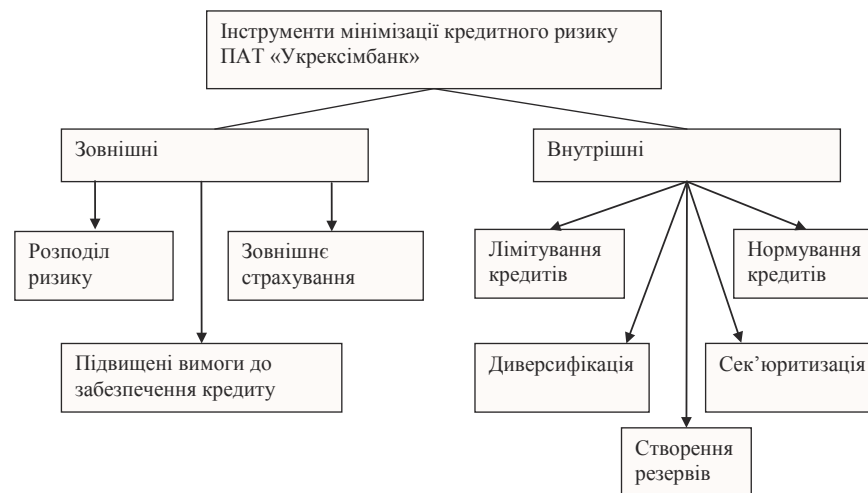

Рис. 1. Інструменти мінімізації кредитного ризику ПАТ «Укресімбанк»

*Джерело [5].

Розглядаючи зовнішні способи мінімізації ризику, ми можемо запропонувати використовувати ПАТ «Укресімбанк» зовнішнє страхування та підвищені вимоги до забезпечення кредиту. На жаль, один із зовнішніх методів – розподіл ризику не може бути використаний банком, оскільки ця практика в Україні не є поширеною, через високу кількість ненадійних та ризикових активів у структурі операцій українських банків, що не мотивує закордонних партнерів викуповувати такі кредити. Тому розглянемо в деталях інші зовнішні способи мінімізації ризику.

Зовнішнє страхування кредитів – це особлива форма страхового захисту прав кредиторів, яка дозволяє банкам уникнути можливих втрат від збитків на випадок невиконання вимог за кредитними операціями. Об'єктом під час кредитного страхування є відповідальність позичальника, який із певних причин не виконав свої договірні зобов'язання. На сьогодні зовнішнє страхування кредитів представлено двома видами: страхування кредитів (як страхувальник представлений банк) та страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту (страхувальником тут є боржник, але особливістю цієї страхової операції є те, що кредит страхується на користь банку) [4]. Такий метод мінімізації ризиків дозволить ПАТ «Укресімбанк» певною мірою розподілити ризик між усіма суб'єктами кредитних відносин, що зрештою призведе до оптимізації взаємин банків із позичальниками.

Посилення вимог щодо надання забезпечення – це метод впливу на кредитний ризик, що дає змогу банку в разі неповернення позики повністю або частково компенсувати витрати за кредитними операціями. Загальновідомо, що вимоги банків щодо забезпечення можуть бути різних видів: застава (майно, майнові права, цінні папери); гарантії; поручительства (банків, суб'єктів господарювання); тощо (свідцтва страхових компаній, вимоги за заробітною платою). Перелік вимог ПАТ «Укресімбанк» щодо забезпечення позик містить також товарно-матеріальні цінності (сировина, напівфабрикати, комплектуючі вироби, готова продукція), рухоме і нерухоме майно, цінні папери, застава рахунків до оплати тощо.

ПАТ «Укресімбанк» необхідно покращити якість оцінки майна, яке приймають під заставу, оскільки втрати, що несе банківська установа (а збитки банку у 2014-2015 роках були викликані насамперед переоцінкою вартості кредитів), пояснюють передусім його неправильною попередньою оцінкою. Як наслідок – значне перевищення витрат під час реалізації заставлених цінностей над отриманими коштами. Запобігання втрат може сприяти встановлення з боку банків постійних контактів із спеціалізованими установами, що займаються оцінкою майна та консалтинговими, аудиторськими фірмами, такими як: KrestonGCG, група компаній «DeVisu», PricewaterhouseCoopers, Делойт Туш Томацу Лімітд.

Використання підвищених вимог банку щодо забезпечення позики не дозволяє взагалі уникнути ризику, оскільки існують такі ситуації, у яких кредитор не може погасити борг, незалежно від якості застави. Проте таке забезпечення дає змогу мінімізувати кредитний ризик, оскільки кредитор отримує підвищені шанси на отримання коштів за своїми вимогами у випадку несплати суми боргу. Також спрацьовує психологічний фактор: навіть якщо позичальник отримав позику, він не захоче здебільшого втрачати свої власні цінності, тобто фактично такий метод слугує додатковим стимулом для повернення позики, оскільки вартість заставленого майна зазвичай більша, ніж обсяг наданої позики.

Внутрішні інструменти мінімізації кредитного ризику містять лімітування та нормування кредитів, диверсифікацію кредитного портфелю, створення резервів та сек'юритизацію.

Ліміти за кредитами в ПАТ «Укресімбанк» пропонуємо встановлювати відповідно до специфіки підприємства. Тобто сума кредиту не повинна перевищувати реальні можливості підприємства в будь-який момент сплати заборгованості за кредитом. Особливу увагу треба приділяти великим кредитам, які є найбільш ризиковими для банку (це не стосується кредитів Кабінету Міністрів України, які гарантуються державою).

Одним із головних інструментів мінімізації кредитного ризику є формування страхових резервів за кредитними операціями. Цей інструмент активно використовується ПАТ «Укресімбанк», і за рахунок цього спостерігалась збиткова діяльність банку за останні роки. Слід продовжити застосування цього інструменту мінімізації кредитного ризику, який чинить позитивний вплив на імідж банку серед вкладників.

Важливим інструментом мінімізації кредитного ризику є диверсифікація кредитів. ПАТ «Укресімбанк» має сформувати структуру кредитного портфелю так, щоб короткострокові кредити становили як мінімум 60% від загального кредитного портфелю. Для популяризації короткострокових кредитів необхідним є зменшення кредитних ставок за ними. ПАТ «Укресімбанк» може надавати організаціям усі можливі види кредитів за формами та спрямуваннями, основним моментом у цьому питанні є аналіз діяльності підприємства і його спроможність отримання позитивного ефекту від використання кредиту.

ПАТ «Укресімбанк» може також використовувати у своїй діяльності механізм сек'юритизації. Застосування сек'юритизації у ПАТ «Укресімбанк» може полягати в тому, що банк здійснюватиме переоформлення власних кредитних вкладень у цінні папери, й реалізовувати їх третім особам. При цьому викупна вартість указаних цінних паперів залежатиме від стану кредиту, що лежить у їх основі, тобто в кінцевому підсумку від величини кредитного ризику. У разі вчасного погашення кредиту банк викупуватиме облігації за номіналом. Якщо ж кредит пролонгується або не погашається в установленій термін банк здійснюватиме купівлю облігацій із дисконтом, величина якого безпосередньо залежить від рівня кредитного ризику. У результаті банківські активи ПАТ «Укресімбанк» набуватимуть більшої диверсифікації.

Депозитні ризики містять ризик невизначеності щодо можливості дострокового вилучення вкладу та переводу депозитів у інші банки [3]. Частково ПАТ «Укресімбанк» убезпечений від цього завдяки

умовам договорів. Проте з метою мінімізації такого виду ризику ПАТ «Укресімбанк» може також спрямовувати зусилля на диверсифікацію вкладників (розміщення вільних залишків грошових коштів не в одному, а декількох банках) та лімітування вкладів.

У процесі діяльності комерційного банку можливі втрати через коливання валютних курсів і цін на банківські метали. З метою мінімізації валютних ризиків ПАТ «Укресімбанк» може здійснювати:

– лімітування відкритої валютної позиції в банку загалом, за його філіями (регіональними управліннями) та за окремими валютами і банківськими металами, а також постійний моніторинг відкритої валютної позиції за всіма цими напрямками;

– структурне балансування активів і пасивів (кредиторської та дебіторської заборгованості) – дотримання такої структури активів і пасивів, яка дає змогу перекрити збитки від зміни валютного курсу прибутком, отриманим від цієї ж зміни за іншими позиціями банку;

– форвардні валютні угоди – укладання строкових договорів між банком і клієнтом про купівлю-продаж іноземної валюти за фіксації суми угоди та форвардного обмінного курсу на конкретну дату в майбутньому;

– диверсифікацію активів банку в різних іноземних валютах та застосування «валютного кошика» (набір валют із урахуванням пропорцій, курси яких, як правило, змінюються у протилежних напрямках, що забезпечує сукупну стабільність «кошика»);

– страхування ризику фінансових втрат унаслідок зміни курсу валют у страхових компаніях [1].

Мінімізація відсоткового ризику в банку безпосередньо стосується таких похідних фінансових інструментів, як відсоткові ф'ючерси, опціони, свопи тощо. Проте застосування цього методу в ПАТ «Укресімбанк» є ускладненим через складність його застосування в довгостроковому періоді (через низьку ліквідність довгострокових похідних фінансових інструментів), а також із неможливістю врахування додаткових істотних ризиків, пов'язаних із використанням похідних інструментів. Виходячи із цього, мінімізацію основних форм відсоткового ризику ПАТ «Укресімбанк» пропонують здійснювати встановленням під час застосування методу трансфертного ціноутворення, що запропонований вище, різних ставок відсотків за узгодженими термінами погашення. Суть методу полягає у встановленні трансфертної ціни за кожним рахунком, пов'язаним із рухом фінансових ресурсів у момент його відкриття, який визначається певними параметрами. Основним із них є термін залучення (розміщення) ресурсів.

Трансфертна ціна залишається незмінною до кінцевого терміну погашення фінансового інструменту (для інструментів із фіксованою відсотковою ставкою) або до моменту переоцінки фінансового активу (для інструментів із плаваючою відсотковою ставкою). За цим методом передбачається встановлення трансфертної ціни на основі еталонної кривої дохідності певного фінансового ринку. Як відомо, крива дохідності відображає залежність між вартістю фінансового інструменту, який обертається на цьому ринку та його строковістю. Для кожного банківського рахунку визначають кінцеву дату погашення або переоцінки і, відповідно до неї, визначають точку на ринковій кривій дохідності, яка відповідатиме базовій трансфертній ставці.

Таким чином, можна виділити ознаки, які дають змогу враховувати основні форми відсоткового ризику. Зокрема, врахування строковості й переоцінки фінансових активів дає змогу зменшувати ризик переоцінки та ризик у змінах кривої дохідності; врахування «вбудованих варіантів» – ризик права вибору (опціону); врахування спреда переоцінки та контрактного грошового потоку – базисного ризику.

Викладений вище метод дає змогу відділити відсотковий ризик фінансових інструментів із фіксованими та плаваючими відсотковими ставками від інших видів ризику (передусім – кредитного) і передати зазначений ризик (за відповідну плату) центру фондування (казначейству). На даний момент метод трансфертного ціноутворення за узгодженими строками погашення може застосовуватися у ПАТ «Укресімбанк» з певними обмеженнями. Зокрема, зазначений метод може застосовуватися для встановлення трансфертних цін за депозитними операціями роздрібною ринку зі строковістю від 1 дня до 6 місяців.

Інвестиційні ризики банку полягають у можливості знецінення цінних паперів, які придбані банком. ПАТ «Укресімбанк» значну частку власних активів утримує в цінних паперах, зокрема на кінець 2015 року їх вартість склала 51,35 млрд грн або 36,3% усіх активів банку. Мінімізувати інвестиційні ризики ПАТ «Укресімбанк» може також через диверсифікацію вкладень, тобто розподіл коштів між різними видами цінних паперів (акціями, облігаціями) різних емітентів із різними термінами погашення, а також через вкладення коштів у державні цінні папери, надійність яких є вищою, ніж в усіх інших.

Висновки. Отже, виходячи із аналізу, основними інструментами мінімізації ризиків від здійснення активних та пасивних операцій ПАТ «Укресімбанк», на нашу думку, повинні бути: розподіл ризику, зовнішнє страхування, посилення вимог до забезпечення кредиту, лімітування та нормування кредитів, створення резервів, метод трансфертного ціноутворення за узгодженими термінами погашення, диверсифікація кредитного та депозитного портфелів.

Література:

1. Berger A. N. Financial Crises and Bank Liquidity Creation [Електронний ресурс] / A. N. Berger, C. H. Bouwman // SSRN. – Режим доступу : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1231562.
2. Soros G. Open Society. Reforming Global Capitalism / G. Soros. – New York : PublicAffairs, 2010.
3. СінкіДж. Фінансовий менеджмент в комерційному банку і в секторі фінансових послуг : пер. з англ. / Дж. Сінкі. – К. : Альпіна Бізнес Букс, 2007. – 1024 с.
4. Фуксман О. Ю. Удосконалення механізму управління ліквідністю в банках із використанням системи трансфертного ціноутворення [Електронний ресурс] / О. Ю. Фуксман // Академічний огляд. – 2015. – № 2. – С. 50–57. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2015_2_7.
5. Хіміч Н. О. Управління ліквідністю комерційних банків України в умовах нестабільності фінансових ринків [Електронний ресурс] / Н. О. Хіміч // Регіональна економіка. – 2008. – № 3. – С. 76–83. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2008_3_11.
6. Річна консолідована фінансова звітність ПАТ «Укресімбанк» за 2015 рік та звіт незалежного аудитора [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eximb.com/upload/app_links/UEBconsFS2015_signed.pdf.